

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ

І. М. Ломачинська,
Ю. П. Якимюк, Л. В. Ломачинська

ДОКУМЕНТАЛЬНО-ІНФОРМАЦІЙНІ
КОМУНІКАЦІЇ В СИСТЕМІ
СОЦІАЛЬНИХ КОМУНІКАЦІЙ

НАВЧАЛЬНИЙ ПОСІБНИК

3-тє видання, перероблене і доповнене

*За загальною редакцією
доктора філософських наук, професора Ломачинської І. М.*

*Рекомендовано
Міністерством освіти і науки України
як навчальний посібник для студентів
вищих навчальних закладів*

«Видавництво
«Центр учбової літератури»
Київ – 2014

УДК 316.776(075.8)

ББК 60.5я73

Л 74

*Гриф надано
Міністерством освіти і науки України
(Лист № 1.4/18-Г-2017 від 19.11.2007 р.)*

Рецензенти:

Дяченко Н. С., кандидат педагогічних наук, доцент кафедри державного управління Київського національного університету культури і мистецтв;

Кириленко О. Г., кандидат історичних наук, доцент, директор Наукової бібліотеки ім. М. Максимовича Київського національного університету імені Тараса Шевченка;

Рогожа М. М., кандидат філософських наук, доцент кафедри культурології Інституту міжнародних відносин при Національному авіаційному університеті.

Авторський колектив:

І. М. Ломачинська, доктор філос. наук, професор;

Ю. П. Якимюк, канд. наук з соціальних комунікацій;

Л. В. Ломачинська, ст. викладач.

Л 74 Ломачинська І. М. Документально-інформаційні комунікації в системі соціальних комунікацій [текст]: Навч. посіб./ І.М. Ломачинська, Ю.П. Якимюк, Л.В. Ломачинська; за ред. І.М. Ломачинської. – 3-тє вид. перероб і доп. – К. : «Центр учбової літератури», 2014. – 336 с.

ISBN 978-617-673-316-4

В навчальному посібнику на системній основі розглядається широке коло питань, пов'язаних з документальними комунікаціями як складовою соціальних комунікацій. Зміст посібника містить розділи про сутність теорії комунікації, аналіз її історії та сучасного стану, аналізуються філософські, соціальні та лінгвістичні підходи до вивчення комунікаційних процесів. Досліджуються історичні засади розвитку документальних комунікацій та їх сучасний стан, аналізується нормативна база з означеного питання.

Матеріали посібника методологічно забезпечені та пристосовані для денного, заочного та дистанційного навчання студентів. Вміщені в книзі словник термінів та бібліографія покликані відповідно систематизувати і поглибити наукові знання з соціально-комунікативної проблематики.

Посібник адресований насамперед студентам гуманітарних факультетів, які вивчають соціально-комунікаційні процеси. Книга також буде цікавою спеціалістам, викладачам гуманітарних дисциплін, усім, хто цікавиться соціальними комунікаціями.

УДК 316.776(075.8)

ББК 60.5я73

ISBN 978-617-673-316-4

© І. М. Ломачинська, Ю. П. Якимюк, Л. В. Ломачинська., 2014.

© «Видавництво «Центр учбової літератури», 2014.

Зміст

ПЕРЕДМОВА	5
МЕТОДИЧНІ РЕКОМЕНДАЦІЇ ЩОДО КОРИСТУВАННЯ ПОСІБНИКОМ.	8
Модуль 1. Методологічні проблеми теорії комунікації	11
<i>Тема 1. Теорія комунікації як наукова дисципліна . . . . .</i>	<i>11</i>
1.1. Комунікація як об'єкт наукового дослідження	11
1.1.1. Феномен комунікації в контексті наукового аналізу.	11
1.1.2. Співвідношення понять «комунікація» і «спілкування»	18
1.1.3. Функції комунікації	22
1.2. Сутність теорії комунікації в системі гуманітарного знання	25
1.2.1. Зміст теорії комунікації та основні аспекти її наукового аналізу	25
1.2.2. Методи теорії комунікації	31
1.2.3. Функції теорії комунікації	35
<i>Тема 2. Основні етапи розвитку теорії комунікації . . . . .</i>	<i>41</i>
2.1. Генеза досліджень комунікації в історичному контексті	41
2.2. Міждисциплінарний характер комунікаційного знання	53
<i>Тема 3. Класифікація комунікації . . . . .</i>	<i>70</i>
3.1. Види комунікації	70
3.2. Знакова природа комунікації	85
Модуль 2. Комунікаційний процес	104
<i>Тема 4. Основні складові комунікаційного процесу . . . . .</i>	<i>104</i>
4.1. Мовні характеристики комунікаційного процесу	104
4.2. Мова та мовлення в комунікації.	110
4.3. Поняття дискурсу в комунікаційному процесі	114
4.4. Основні складові комунікаційного процесу	122
4.5. Статусно-рольові особливості постаті комуніканта	132
<i>Тема 5. Структурні моделі комунікації . . . . .</i>	<i>143</i>
5.1. Поняття моделей комунікації та їх особливості	143
5.2. Лінійні моделі комунікації.	144
5.3. Циркулярна модель комунікації.	152
5.4. Об'ємні моделі комунікації	154
<i>Тема 6. Комунікаційні бар'єри та способи їх подолання . . . . .</i>	<i>160</i>
6.1. Поняття комунікаційних бар'єрів та їх види	160
6.2. Проблема розуміння в комунікаційному процесі	171
Модуль 3. Види комунікації.	182
<i>Тема 7. Міжособова комунікація . . . . .</i>	<i>182</i>
7.1. Міжособова комунікація як об'єкт наукового дослідження	182
7.2. Особливості реалізації міжособової комунікації.	184

7.3. Статусно-рольові особливості міжособової комунікативної взаємодії	191
Тема 8. Групова комунікація	198
8.1. Комунікація в малих групах	198
8.1.2. Загальна характеристика групової комунікації.	198
8.1.2. Ігрові особливості групових комунікацій.	202
8.1.3. Комунікативна взаємодія у системі групового лідерства	205
8.2. Комунікація в організаціях.	207
8.2.1. Загальна характеристика організаційних комунікацій.	207
8.2.3. Аксиоми організаційних комунікацій	211
8.2.4. Особливості проведення ділової бесіди.	214
8.2.5. Особливості проведення ділових виступів	216
Тема 9. Масова комунікація	221
9.1. Сутність масової комунікації та її основні складові.	221
9.1.2. Місце масової комунікації в соціально-комунікаційній системі суспільства	221
9.2. Міжкультурна комунікація	226
Модуль 4. Документальні комунікації в соціальній комунікативній системі	242
Тема 10. Документально-інформаційні комунікації в історичному контексті	242
10.1. Розвиток матеріальних носіїв інформації	242
10.2. Особливості текстової структури документа	251
10.3. Місце документа в соціально-комунікаційному процесі	259
10.4. Історичні засади формування уявлень про документ в управлінській діяльності	266
Тема 11. Місце документально-інформаційних комунікацій в системі соціальних комунікацій	274
11.1. Сутність та зміст поняття «документальна комунікація»	274
11.2. Структура документальної комунікаційної системи.	281
11.3. Бар'єри документально-інформаційної комунікації	283
11.4. Сутність електронного документа у документально-комунікаційній системі	287
Тема 12. Документні потоки та масиви в системі документальних комунікацій	293
12.1. Загальна характеристика документних потоків та масивів	293
12.2. Функції документних потоків та масивів	296
ТЕМАТИКА КОНТРОЛЬНИХ РОБІТ	305
ПИТАННЯ ДО ІСПИТУ	306
ТЕРМІНОЛОГІЧНИЙ СЛОВНИК	308
ЛІТЕРАТУРА	324

Передмова

---

*Думка прагне стати дією, слово —
плоттю. Світ є образним втіленням
слова.*

Г.Гейне

В основі сучасної інформаційної революції лежать гносеологічно, історично, соціально детерміновані комунікативні процеси. Потребу в отриманні нової інформації, її засвоєнні та передачі соціальному середовищу можливо класифікувати як один із найдавніших поза вітальних стимулів, що прокинувся в людській свідомості. Не випадково різні форми інформаційного обміну можливо прослідкувати на зорі розвитку людського суспільства. Примітивна комунікація, втілена у форми наслідування, забезпечила людським індивідам їх соціалізацію в соціумі та стала основою для накопичення та передачі соціального досвіду. З поширенням процесу фіксації інформації на матеріальних носіях комунікативний процес стає соціально значущим та впливовим чинником соціального розвитку суспільства.

Аксіомою є теза, що людський індивід без комунікації існувати не може, адже живе у знаковій реальності. Водночас, бажання інтерпретації знакового повідомлення виникає лише за наявності комунікаційної потреби, яка постає як результат усвідомлення недоліку знань, коли людина, як суб'єкт комунікаційної взаємодії, сприймає навколишній світ як об'єкт своєї пізнавальної діяльності.

Але інформація може стати знанням лише у випадку її адекватного декодування, аналізу та включення у власний соціальний досвід. Відповідно, за логікою, отримання нових знань має стимулювати індивіда (соціальну групу чи суспільство) до подальшої активної комунікації, адже світ непізнаного безмежний. Проте, інформаційний чинник в комунікації не є визначальним, адже в соціальній комунікації як комунікативній діяльності індивідів, що зумовлена рядом соціально значущих оцінок, конкретних ситуацій, комунікативних сфер і норм спілкування, прийнятих в певному суспільстві, основними її складовими є реальні учасники комунікативного процесу (індивіди, соціальні групи чи спільноти) зі своїми інтересами, цінностями та переконаннями, тому лише за наявності комунікаційного зв'язку між ними і виникає комунікація.

Комунікація — це не можливість висловитись, це необхідність бути почутим, адже як часто ми слухаємо — але не чуємо, дивимось — але

не бачимо, торкаємось — але не відчуваємо. Повноцінна комунікація формує досконале суспільство, не дарма у християнстві слово проголошується найвищою божественною сутністю (Ів.1: 1-5), формуючи безумовну цінність комунікації загалом. Водночас, значна частина людства в своєму прагненні до самоствердження та влади, прагне сприймати лише ту інформацію, що не суперечить власним поглядам чи переконанням, породжуючи ідеологію насилля, де діалог все частіше перетворюється на монолог. Як наслідок — відсутність суспільної злагоди та надії на соціальний та культурний прогрес.

Тому питання документальних комунікацій не можливо розглядати без їх тісної взаємодії з проблемами соціальної комунікації загалом. Адже документальні комунікації — це (найбільш загальному сенсі) процес обміну інформацією, зафіксованою на матеріальному носіїві між різного роду інформаційними системами. Тому лише документальна комунікація найбільш ефективно здатна забезпечити процес передачі соціального досвіду (чи духовних цінностей) в соціальному просторі та часі, забезпечуючи розвиток цивілізації як певної множини культурних програм, що реалізуються в образі самодостатнього і унікального суспільного організму.

Тому, з нашої точки зору, при реалізації завдання, поставленого в процесі підготовки означеного посібника, актуальною є спроба філософського аналізу проблеми комунікації в її соціальному контексті, осмислення місця, ролі та функціональних особливостей документальної комунікації в системі комунікаційного знання.

Результатом вивчення дисципліни стане система знань про:

- Сутнісний зміст поняття комунікації загалом та соціальні комунікації зокрема;
- Генезу наукових досліджень комунікаційної проблематики в історичному контексті;
- Закони, методи та функції комунікації;
- Основні складові комунікаційного процесу;
- Структурні моделі комунікації;
- Види комунікації та їх класифікаційні особливості;
- Комунікаційні бар'єри та способи їх подолання;
- Сутність документальних комунікацій та їх функціональні особливості;
- Розвиток документальних потоків та масивів в контексті інформатизації суспільства.

Навчальний посібник побудовано за модульною системою. Поділ на окремі модулі здійснено у відповідності до структури дисципліни та доцільності проведення проміжного підсумкового контролю.

Навчальний посібник підготували:

Ломачинська Ірина Миколаївна — доктор філософських наук, професор, завідувач кафедри документознавства та інформаційної діяльності Відкритого міжнародного університету розвитку людини «Україна» — загальне методичне забезпечення посібника; вступ, модуль перший, модуль третій; четверта та шоста теми другого модуля; дванадцята тема четвертого модуля навчального посібника;

Якимюк Юлія Петрівна — кандидат наук з соціальних комунікацій — доцент Білоцерківського інституту економіки та управління — десята та одинадцята теми модуля четвертого навчального посібника.

Ломачинська Людмила Володимирівна — старший викладач кафедри документознавства та інформаційної діяльності Відкритого міжнародного університету розвитку людини «Україна» — тема п'ята другого модуля навчального посібника.